

איתן איתן: עברי הנהר

בערב גלשנו מן ההר כשאוויר קפוא מחיש את מהירותנו ושמיים כהים נוסעים עלינו. גשם ירד בטיפות מעטות, דלילות. שק על ראשי חסם והגביל את ראותי. העדר גלש לפני בגבות כהים שחורים עם כל הגונים שבין אדום לשחור, גלש במהירות גוברת ככל שהתקרבונו למים, לעמק שזרמו בו מים, מי הנהר, הירדן. בעבר הירדן השני הוריד מוסא את כבשות אביו. מוסא ג'אד, ילד קטן שהגיע בקושי עד מתני, ראשו חשוף, מתולתל, בגדיו ונעליו קרועים גם בחורף, כחול מקור, הוריד ערב-ערב את כבשות אביו שנשאר לשתות קפה מר במאהל. אביו, חסן ג'אד, הוריד את כבשות אביו, סבו של מוסא, באותם בגדים קרועים ובאותן נעליים קרועות אל הנהר. אבל בנו של מוסא, כך אומר חסן וכך אומר מוסא, לא יוריד כבשים אל הנהר. סרולה הלכה הליכה אטית מתחנחנת נדבקת לארץ כמו אין כוחה אתה. אפשר היה לחשוב שאין לה מקום עם הפרות או על-יד הפרות במהלך נדודי הרעייה. אפשר היה לחשוב שאין לה מקום בלי להבחין בעצלותה. אפילו פעם אחת לא נראתה רצה אחר פרה סוטה ואיש לא זכר שאפילו פעם אחת נבחה בלילה. לא גורשה ולא נעזבה בגלל זאב. זאב, כלב שנתפרא או זאב שנתפיית, רץ בכל מקום, לפנינו, אחרינו, מצדדינו. ענן לבן של הבל מתנשף הקיף את מהלכנו. אחרון שתה, אף פעם לא לפני סרולה. מזון הביא לה.

רבוץ על האדמה ראיתי איך העדר שותה. רטיבות האדמה דבקה אל מכנסי, לשק הדבוק לחולצתי הדבוקה לגבי, לעורי, מעבירה צמרמרות בגופי. רעדתי. רעדתי ונשארתי רבוץ וקולט רטיבות. זאב התחיל לכנס את הפרות, נושך ונובח ברגליהן האחוריות נובח ונושך עד שהתחילו לעלות במדרון. נשארתי רבוץ וקולט רטיבות ורועד מקור מתבונן בפרות עולות במדרון, כתמים כהים גושים כבדים זזים בדממה באטיות תמוהה בלי קול געייה אחת בלי קול מגע רגליהן באדמה משום שהאדמה הפכה רפה רפה מגשם נבלע. זאב בא, ריחרח בסרולה, הביט בי והביט בי, מבקש שאעלה. הנעתי בראשי ולא ידעתי מדוע אינני קם. הגשם התחזק מעט והרוח שטפה אותו אל פני בטיפות בודדות מדגישות את חום פני. מוסא נעלם מזמן אחר האחרונות בכבשותיו ואני הבטתי בבקע הצר בו נעלמו בלי להותיר אפילו תמרת אבק קטנה קטנה. הבטתי והבטתי ושום תמרת אבק לא התרוממה כי האדמה הפכה בוץ, עקבות בבוץ, המון עקבות בבוץ, עקב על עקב על עקב בבוץ. פרה סוטה פלטה נהימה עמוקה שהדיה התגלגלו למלא את האוויר, געתה כמבקשת קול סימון כיוון בתשובה. בתוך הדי געייתה הפתאומית נענה לה העדר בשבע געיות עמוקות רחוקות עולות זו על זו, מתערבות, הדיהן מתערבים, דוחים. זאב השתעל בנביחות בתוך הדי הגעיות הנמוגות, השתעל ונבח ונבח והשתעל כדי לעורר ולהקים אותי.

גושי הפרות הבודדים הלכו והצטרפו לגוש אחד חסר-צורה במעלה המדרון, הצטרפו לגוש חסר-צורה ודומם. שבעה עגלים אדומים-כהים שנולדו בשבועיים האחרונים התפראו ליד אמותיהם המפגרות שניצבו זזות לא זזות למטה מעט מן הגוש העדרי. הרחק בצפון החלה להופיע הסוטה, להופיע לנוע גוש בודד. ידעתי שלא תלד אף שהגיע זמנה ללדת. עמדה גועה בבדידות כשהעדר, הגוש, מחזיר לה געיות-כיוון מחליאות. עמדה כלא יודעת אם לרדת לשתות או לוותר על שתייתה ולהצטרף לעדר. ידעתי מדוע לא קמתי. לא רציתי להתקרב לפרות, לגוש, לעדר, לא לגעיות. הפרה הסוטה הבודדה פתחה במרוצה, הגיעה לנהר, שתתה במהירות והתחילה עולה במתינות בלי לגעות געייה אחת. כהות-השמיים הפכה שחור. הגשם התחזק, הופך מטר סוחף בולע את הדי הגעיות המקריות, מכה במי הנהר, הירדן, מעורב בגושי ברד בודדים. קמתי והתחלתי לעלות.

לאט-לאט עליתי במטר הניתך. רעש הירדן עבר ועבר את קול המטר הניתך ממלא את אזני. בראש מורכן נעתי מאבן לאבן מסלע לסלע עוקף את הסידריות המעטות, הדלילות, שקוציהן עדיין לא הצמיחו את הליבלוב האביבי השני, ראשי מורכן גופי מכופף נאסף אל עצמו עליתי לאט-לאט מושך את רגלי כמו לא מושך את רגלי כמו נמשכות מעצמן. חיים מסודרים חייתי. לא היה עלי לרדת לנהר ואין עלי לעלות בהר. אם אשאָר על שפת הנהר לא יקרה למעלה שום דבר ואם לא הייתי יורד לנהר לא היה קורה בו שום דבר. וזאב היה מכנס את הפרות מעלה אותן להר אם לא היו מתכנסות לעלות בעצמן. והגשם, המטר החזק הניתך מעורב ברד, מכנס אותי אחריהן ברעש הירדן הזורם.

דבר, כמובן, לא קרה בסככה. דבר, כמובן, לא התרחש. לא התחדש. השחור-החום של הפחים החלודים התמזג נבלע בשחור הפוצי של סלעי הבזלת המחוספסים. בבהילות נכנס הגוש העדרי הפהה לסככה, ראיתי את מהירות הבהלה של כניסתו לסככה בענן האָד הכבד שנח תחת הפחים מתפור לאט-לאט מן הצדדים ראיתי את האָד שעלה מן הנשימות המואצות, עלה לבן והתרומם הופך לבנבן ועולה הופך אפור וסמוך לפחים הופך כהה-כהה, שחור כמעט. לא סגרתי את פתח הסככה. הפתח נסגר. זאב משך בחבל והקיף שלש או ארבע הקפות מסביב ליתד-הסגירה. בדקתי אותו ועמדתי נוכח העדר, מוטרד מעט. העדר לא מצא חן בעיני. קולות הפרות הנעות לא מצאו חן בעיני. חלודת הפחים לא מצאה חן בעיני, הטרידה אותי. פחים מגולוונים בוהקים דפקתי בגג הסככה ובתוך שנים מעטות החלידו לגמרי. מוטרד רקעתי ברגלי להוריד את הבוץ ממגפי ורקעתי עד שירד אך לא באה לי רווחה

תחת הברזנט הבהיר-ביחס ששימש לנו אוהל מועט רבצה כבר סרולה, נוהמת. זאב עמד בחוץ, ממתין שאפנס. נכנסתי. הטלתי את השק הרטוב על ערימת קש ובלי לפשוט את מכנסי שכבתי על ערימת השקים הריקים, רפודת-הקש. להדליק אש או לא להדליק אש, חשבתי. לעשות קפה או לא לעשות קפה, חשבתי. סרולה נהמה כל הזמן, מבקשת מזון, גירגרה נהמה עמוקה מבקשת רעבה למרות שלא

היתה רעבה, ביקשה לאכול משום שלא היה לה מה לעשות. אמרתי לה לא. ייללה. זרקתי בה גוש עפר בכוח רב, השתתקה נוהמת. זאב נכנס, הביט בסרולה, הביט בי וחזר והביט בסרולה ויצא החוצה, יצא לגשם לקור, להביא מזון

התותחים התחילו לדפוק בחצי הלילה. חצי שנה עברה מאז התקלקל שעוני אבל השעות ידועות לי בקירוב רב וכמעט מדויק. בחצי הלילה התחילו דפיקות התותחים. רוח מזרחית נשבה ועברה ונשבה בקור מקפיא. גשם ירד יום אחר-כך, יום אחד בלבד, בין השרקיות, בין הרוחות המזרחיות. שבוע אחר הגשם חזרה השרקיה וחזרה, דופקת מחדירה קור מקפיא. התותחים דפקו. כתם אדום התפשט בשמיים עטור כהות עשן עולה מן האדמה מתפשט מן האדמה הבוערת. כל האדמה בערה: השדות, המדרונים הפרועים, עשב המרעה, המטעים, כל האדמה בערה ברוח המזרחית שדפקה ודפקה ליבתה את הבעירה. טנקים שינו עמדות עד שנותרו ניצבי שחור ואד סרחון בעירה. שני לילות נמשכה השריפה וקולה נבלע בשריקות הרוח הקרה ונמשכה עד שלא נותר לה מה לשרוף. המדרונים נותרו שחורים וחשופים, שחורים וחשופים בלי עשב למרעה. התותחים דפקו בהפסקות ולא פסקו. והמטוסים בשמיים השחורים

וחיים בא ואמר אתה משוגע או מה. סלק מכאן את הפרות. תהיה בטוח שאם לא יקבלו בולים יישרפו כולן כי כל האדמה כאן תבער ושאלתי אותו על איזה בולים הוא מדבר והוא אמר שהוא מדבר על פגיעות הפגזים ואמר אל תהיה משוגע וסלק מכאן את הפרות ואת עצמך ומיכל הופיעה פתאום ואמרה תשמע תשמע, תלך כאן מלחמה שלמה, לפחות תעביר את העדר, זאב אחי ביקש שאבוא ואומר לך שתכניס אותו לשטח המרעה שלו ואמרתי שתמסור את תודותי לאחיה ושאני לא מזיז את העדר ושהשריפה לא תפגע בו משום שיש קו-אש נקי מסביב לסככה ברוחב של עשרים-וחמישה מטר וחיים אמר אבל יפגעו בסככה, יורידו אותה כמו כלום, הסוללות שלי ממוקמות מעליך ומתוכננות לקפיצות עד לרכס של הסככה שלך ועל אחת הקפיצות בטוח שיטווחו ואם יטווחו יפגעו לך בעדר ואמרתי נראה וחיים אמר תראה, אל תגיד שלא אמרתי לך, בחייד, אל תהיה טיפש, יש לך יותר מדי מה להפסיד, העדר הזה שווה לפחות חצי מיליון ולא זוטי ולא הזוטי את הפרות והרוח המזרחית דפקה וגם ירד אחר שחיים עלה לסוללות שלו וישב שם והמתין כמו שנתבקש להמתין וכשהשרקיה חזרה לדפוק, מחדירה קור מקפיא, התחילו התותחים לדפוק ודפקו בהפסקות ולא פסקו והשריפה בערה שני לילות ויום ונפסקה אחרי שלא השאירה עשב למרעה וכשנפסקה השריפה לא פסקו דפיקות התותחים. והשמיים

הכהים, השחורים, שהמטוסים גירדו בהם את האדמה החשוכה את החלום הזה חלמתי בהקיץ. סמוך להיותו מציאות לא חלמתי אותו. סמוך להיותו מציאות חלמתי בהקיץ חלום אחר, תמונות אחרות הלכו אתי. לאן הלכה מיכל? הלכה. זה לא מקום בשבילה, לא, לא זה המקום בשבילה. הלכה הלוך ובכה, הלוך ובכה הלכה בלי דמעות, לא נשארו לה דמעות. קמתי והבערתי אש, אש גמוכה תחת הברזנט. ינועו אמות הסיפים ויזוז המזבח. איזה אמות סיפים ואיזה מזבח

ומה פתאום אמות ומה פתאום מזבח. אה כן. כאילו אני קרבן לעולה וכאילו אני, אני קרבן לעולה, כאילו אני בטוח שאמות הסיפים ינועו ושהמזבח יזוז כדי שלא אהיה קרבן כדי שלא אעלה קרבן. אבל מה אמות הסיפים? שלא יהיה מקדש, לכל המועט שלא אהיה אפילו במקדש. אבל מה כאילו? כאילו אני בטוח שלא אהיה קרבן או כאילו אני קרבן. וקרבן למה, למה ולמי. אינני יודע מה ואינני יודע מה כאילו אבל אני יודע שאמות הסיפים ינועו ושהמזבח יזוז. ינועו ויזוז. אם כך יהיה מקדש ויהיה קרבן, מקדש אחר במקום אליו ינועו האמות וקרבן אחר במקום אליו יזוז המזבח. קרבן? קרבן אחר? לא, לא יהיה. יהיו? לא יהיו, יהיו. יהיו? אני לא יודע אבל אני יודע שהיו, שהיו קרבנות אחרים, רבים, רבים רבים. אפילו האדמה השחורה היתה קרבן מעט. קרבן מעט? קרבן רב, עצום ורב. וחיים ישב על-ידי תמיד אחר מסדר-המפקד ביום-ששי בערב כשזימנו בשבילנו עונג-שבת של תנ"ך נמסר מפי מירב וישבנו רחוצים ומגולחים בבגדי אלף מגוהצים ומעומלנים שגיהצנו ועימלנו בעצמנו, ישבנו בנעליים מצוחצחות מבריקות עד כדי כך שאפשר היה לראות בהן את קלסתר הפנים והיו בינינו כאלה שטענו שראו בהן מה ומי היו בגילגולים קודמים, חיים ואני צחקנו מהם משום שלפי דבריהם היו בימי-קדם רק נסיכים ומצביאים ורבי-חובלים ושוודדיים ואף אחד לא טען שראה את עצמו בנעליו קוף בימים קדומים או עבד או איכר רעב ללחם או חייל נושא חנית או משרת בזוי בחצר מקדש או סוחר או נודד רועה צאן ובקר, שבעים ומלאים ישבנו משום שמירב בא להורות פרקי תנ"ך ביום-ששי בערב אחרי ארוחות-הערב החגיגית על המפות הלבנות עם כוסות הפרחים על השולחנות, שבעים ישבנו וחיים טרח בכל יום-ששי להתישב על-ידי מפני שהיה בטוח שאעיר אותו כשירדם, ישב לידי בראש רכון, נשען על זרועו, מקלל בשקט את הפנימיה ואת ד"ר מירב, אף פעם לא קרא לו מירב אלא תמיד הדגיש בלעג ד"ר מירב, ואת שמוקלר, שמואל היה שמו אבל קראנו לו שמוקלר, סא"ל שמוקלר מפקד הפנימיה, הדגיש חיים כל יום-ששי בערב מחדש, נוסע אחרי ארוחת-הערב החגיגית להביא את העונש הזה, את הד"ר מירב הזה, נוסע אחר כניסת השבת להביא מורה לתנ"ך. אביו של חיים, זקן ארוך, מבט בהיר בפנים שחומים, שימש רב בנתניה, ומשבעת בניו יצא רק חיים שונא תנ"ך במוצהר אבל רודף אמת אם שונא העמדות-פנים יכול להיחשב רודף אמת, ואת כל מה שלימד מירב ועתיד היה ללמד כתוספת מיוחדת לשיעורי בית-הספר ידע מאביו עוד לפני מלאות לו עשור שנים וכך ישב לידי וקילל את מירב ואת הפנימיה שנקראה על שמו, על שם בנו שנהרג במלחמה, ואת שמוקלר שישב משמאל למירב כשמדיו לא מגוהצים ולא מעומלנים, אשתו לא גיהצה ולא עימלנה אותם ובמגורי החניכים שלנו סיפרו שלא בילתה בחינם את זמנה כמו שגרה במגורי-סגל בשטח הפנימיה, ואפילו לא טרח לצחצח את נעליו שבלטו גוכח קהל החניכים בראשים המורכנים רכונים שמולם ישב ברגליים שלוחות ממושקות ובגב שקוע בגלל כרס קטנה רפה, היו בין החניכים שאמרו שיש לו נשמה של סמרטוט בגלל שאי-אפשר להופיע כך מול חניכים שדורשים מהם להתגהץ, ישב במבט עייף

משועמם מצודד לעבר מירב ועובר אל עבר מוקדי הלחש-רחש שעלה מאתנו, מירב לא שמע את הרחש משום שמכשיר-השמיעה שלו לא קלט אותו אבל שמוקלר שמע תמיד את לחש התלונה התמידי שעלה מאתנו אפילו כשאיש לא לחש והיו שאמרו שהוא סובל ממירב יותר מאתנו ו"אהיה אשר אהיה" צעק מירב כשרוקו ניתז על האומללים שנכנסו אחרונים ונדונו לשבת בשורת הכיסאות הראשונים בלי סיכוי לצל נימנום, אהיה אשר אהיה, צעק מירב משום שלא שמע את דבריו וחשב שגם אנחנו לא שומעים אותם, אהיה אשר אהיה נדפק לשמוע אותו לוחש חיים אחריו, "אהיה אשר אהיה" צעק מירב בשלישית עד שחשבתי שהתבלבל לגמרי, צעק בקול נשבר, מגומגם כמעט, צרוד מזיקנה, יוצא במופלא מפיו חסר-השיניים, מפניו המגולחים שגילח לכבודנו להזדמנות השבועית לדבר לפנינו, מפניו המקומטים הזקנים מלאים שריטות החתכים שחתך בהן בהתגלחו, אפילו על אזניו נותרו סימוני החתכים, שעיר כמו קוף, אומר חיים וכולנו פורצים בצחוק כבוש ומירב כמדמה לשמוע את הצחוק מרים ראשו וידיו ושוב חוזר "אהיה אשר אהיה" בקולו הנשבר, היא התשובה, התשובה כלומר, כלומר השלב שבו הזדהה בשמו המפורש, השלב האחרון לפני השלב שבו מזדהה בשמו המפורש ואם למשה לא היתה אימת הקהל, העם, העדר, אם לו היתה למשה אימת הקהל, לא היה בא השלב הזה משום שהיה מסתפק ב"אנכי אלהי אביך אלהי יצחק ואלהי יעקב" ורוצה לומר שהשם המפורש לא היה מתפרש אם משה לא היה שואל "מה שמו אומר אליהם". ואני אינני יודע אם מירב יוציא מפיו חסר-השיניים את השם המפורש, למרות שאני יודע שהוא נוסע בשבת אני יודע שהוא שם כיפה על ראשו כשהוא דורש את דרשותיו ודורש אפילו מאתנו לשבת כסויי-ראש ואינני יודע אם יוציא את השם המפורש אבל הוא מוציא אותו ואינני מסוגל להבין איזה יחס פיתח למה שהוא אומר ודורש בלי להאמין והוא מוציא השם המפורש יותר מפעם אחת וחוזר ומוציא אותו וממשמש אותו היה יהיה הויה יהיה ההויה כולה וחוזר "יהוה אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעולם וזה זכרי לדור ודור" ואני נחרד מעט משום שחיים מתחיל לנחור, אני יושב על-יד הקיר נשען עם הכיסא בקיר וחיים לשמאלי מתחיל לנחור וברגלי אני מכה בו בדחיפה קלה כדי שלא יבהל מדחיפה חזקה והוא פוקח עיניים עייפות אדומות לא מבינות בדיוק ברגע שמירב שואל יש שאלות ואז חיים אומר "למה דווקא בעל-זבוב" וכולם מתעוררים בפצצת צחוק, אפילו שמוקלר לא יכול לצעוק למכשיר-השמיעה של מירב את שאלתו של חיים משום שהוא מתפוצץ מצחוק ובתוך הדקות הארוכות של הצחוק אני מספיק ללחוש לחיים שמירב דרש בסך-הכל את השם המפורש שבו התגלה, לפי המקרא, אלוהים בפעם הראשונה וכאשר, אגב עוויתות-צחוק אחרונות, שואל שמוקלר מה החכמה הזאת לך, חיים בן הרב, עונה חיים זאת לא חכמה וחוזר למה דווקא בעל-זבוב והצחוק נאלם ושמוקלר צועק באזני מירב את השאלה ומירב אומר כן כן, שם לא נזכר השם המפורש באשר אליהו אומר "המבלי אין אלהים בישראל אתם הולכים לשאול בבעל-זבוב" אבל זה לא

שייך, אלוהים לא חייב להתגלות כל יום וההתגלות למשה וההזדהות בשם המפורש היא זכייה גדולה שזכה בה משה ואני אומר אולי לא, אולי זו זכייה שרצו לזכות בה את משה אלה שערכו את הדברים, הרי לא תגיד שאצבע אלוהים ערכה אותם, ומירב מביט בי ובחיים, יושבי השורה הראשונה מקללים אותנו מזיזים עצמם אחור משום ששפתיו מלאות קצף והוא צועק בהתזת רוק אם אתם לא מקבלים מה שכתוב במקרא אין לכם מה לעשות כאן. אם אתם לא מקבלים מה שכתוב, אז נכשלנו. תמצאו סתירות, הרבה סתירות תמצאו. תמצאו דברים סתומים, דברים קשים. אבל אם אתם לא מקבלים מה שכתוב, לכו וחזרו למקום שממנו באו ההורים שלכם. אם אתם לא מקבלים, אין לנו קיום כאן. ושמוקלר, שיושב כאחד שממתין לדבר-הבאי שיחלוף, מתרומם כשזיק מוזר נדלק בעיניו ואומר אנחנו לא מאמינים בדת, אין סיכוי שנאמין בדת, עם כל הכבוד, ד"ר מירב, גם אתה לא מאמין בדת ואחרי מה שקרה בגרמניה אין סיכוי שישובו אל הדת, ומירב—שמע או לא שמע את שמוקלר—לא חשוב אם אנחנו דתיים או לא דתיים ולא חשוב מה נעשה ומה לא נעשה אבל חשוב שנוכח, שנדע, שמה שכתוב כאן—והוא מרים את הספר בכריכה הקשה השחורה ודופק בו על השולחן—חשוב שנדע שמה שכתוב כאן הוא נכון. אחרת אין לנו זכות לחיות כאן, ופונה לצאת, וחיים אומר הוא לא ענה על השאלה, הממזר הזקן לא ענה על השאלה, ואני מפטיר אלוהים יענה לך עליה אם ימצא לנחוץ ושומע מישהו צועק ומה על מיליון אנשי-צבא שהיו ליהושפט, אנחנו צריכים לדעת שזה נכון או לא נכון, וחיים מוסיף מיליון ומאה-ששים אלף לבד מחיילי-המצב בערי-המבצר ומירב כבר אחר הדלת, בחוץ, שמע או לא שמע מה שלא רצה לשמוע, ושמוקלר ממחר אחריו אל הדלת, מספיק להפטיר יפה יפה, הערב הזה יירשם בהיסטוריה של הפנימיה כערב תנ"ך בודד שנשאלה בו איזו שאלה, ובחוץ בתאורה הצהובה שמאירה חירות את האפלה מתפורר גוש החניכים שממהרים לצאת מן הדלת, מתפורר לגושים כהים בודדים, נפרדים, וחיים ואני יוצאים אחרונים בלי לדבר ואחר-כך, הרבה הרבה אחר-כך, בחדר, בחדר-המגורים כשכל הצריף בא אלינו, מתפרץ חיים פתאום בלי סיבה נראית ובלי גורם נראה ואומר בשקט שמרוב כבוד למקרא היה מתכבד להשתין עליו ועל מי שמלמד אותו ומישהו שולף מהארון את הספר ושואל מי מצטרף ומי שמצטרפים עומדים חצי גורן עגולה במרחק עשרה צעדים ממלבן האור שתוחמת הדלת הפתוחה שעליה אני נשען ומביט איך הם משתינים ואחר-כך מתפוררים מביאים ניירות וענפי ארנים, הצריף עמד בין ארנים בתוך חורש ארנים, מדליקים אש ויושבים סביבה להתחמם מעט לשיר מעט בקולות צרודים ושמוקלר מופיע פתאום הולך לאורך המרפסת ושואל אותי למה אני עומד בודד בפתח הדלת ומתבונן בלי להצטרף ואני צוחק צחוק קל ואומר אולי תשאל אותם והוא מצטרף לחצי המעגל שמסביב לאש הקטנה, ריח השתן נמוג הרבה לפני בואו, ושר אתם את שירי המולדת ואת השירים הגסים אחריהם, ואחרי הבדיחות הגסות שאפילו אחד לא מוצא לנכון לצחוק מהן בגלל נדושותן הוא מתחיל לספר סיפורי מלחמה, לא, לא סיפורי מלחמה אלא סיפורי קרבות, משהו על שיירות, מחסומים, נשק שהחביאו

מתחת לבגדים ומישהו אומר לו שפך כבר לא ילחמו עוד והוא אומר שהלוואי שלא יצטרכו להילחם בכלל למרות שתמיד צריכים להיות מוכנים להילחם ושהיושבים מסביב לאש הקטנה יהיה קציני-השדה המובילים את המלחמה שתהיה ומכריעים אותה במופת שיהיו או שלא יהיו ואני שעומד נשען בדלת הפתוחה חושב על מה שעושה אשתו כשהוא יושב עם הניכיו ועל מה שעושים ילדיו ועל כך שאפילו אני לא אומר לו מה שחושבים עליו הניכיו ובריכות הארוכות שהריצו אותנו עם חגור לא השתתף אפילו כמשקיף מן הצד ואפילו לא בא לראות אותנו חוזרים מזיעים ומחיים נאלצתי לקחת את הרובה ואחר-כך את התרמיל ואחר-כך נאלצתי לסחוב אותו בידו וכשרצה להפסיק לרוץ אמרתי תפסיק לרחם על עצמך ותרים את הרגליים ופניו חיורים בוהקים בלי זיעה, כל זיעתו יצאה ויצאה ולא נשארה, עד גבעת הראדאר רצנו בעליות ובירידות ובכל ריצה בדרך בחזרה מהראדאר ביקש לעבור להליכה ולא עבר להליכה, אמרתי לו שאם הוא מפסיק לרוץ אני שם עליו את הרובה והחגור ודרשר, המדריך, בצעקה צרודה נחנקת מרוב מאמץ למרות שרץ בנעלי-התעמלות ובלי חגור ולמרות שהיה מבוגר מאתנו בחמש שנים ולא נער בן שבע-עשרה, עוד מעט חיים, תחזיק מעמד חיים, עוזרים לך חיים ולא היתה ריצה אחת שגמר עם נשק וחגור ולא היתה ריצה אחת שגמר בלי עזרה וכשהלכנו לבחור יחידות בחר בתותחנים כדי לא לרוץ וכדי לא לשים חגור על הגוף וכדי לא לשאת נשק ביד וכדי לא להסתער או לארוב או לחסום או לטהר עם סיכויים להיפצע או ליהרג ועכשיו הוא מקפיץ סוללות, מקפיץ סוללות ודופק פגזים ועושה את זה מצוין, כל הלילה וכל היום דופקים התותחים שלו ויום ולילה ויום ולילה ואין פגיעות בסוללות שלו, יצא לו שם של אחד שאנשיו לא נפצעים ולא נהרגים ולא נדפקים אפילו בתאונות-דרכים, כל-כך טוב הוא מקפיץ אותם מעמדת-ירי לעמדת-ירי בדילוגים מהירים מתואמים, כמעט אין הפסקות בדפיקת התותחים, כשדופקת סוללה אחת מדלגת השניה והפגיעות שלו מכסות את האדמה בעשן נמרח ומתפזר ובאמת שאינני יודע בכמה מתים אבל אני בטוח שעל האדמה לא נשארת אפילו מטרה אחת מן המטרות שהתבקש לחסל ואני בטוח שפגזים שלא פוגעים בול הם רק הפגזים הארוכים והקצרים, הארוכים שיש להם בתרמיל מעט יותר מדי חומר-נפץ הודף והקצרים שיש להם בתרמיל מעט פחות מדי חומר-נפץ הודף, ויותר מדי הוא חושב עלי ויותר מדי פעמים בא לשבת לדבר אתי ואפילו פעם אחת לא הקפיץ סוללה לרכס שלי למרות שההימנעות גרמה לו קשיים אבל הקשיים שלו לא מעניינים אותי עכשיו. לאט-לאט בוערת האש ממלאת את האוהל הקטן בעשן ובריח מר ומכנסים מפסיקות להעלות אֶד חם שהעלו לפני שהתיבשו. באטיות אני קם ושם מים בכלי-אלומיניום קטן, שם קפה במים, מלכלך את ידי בתחתיתו השחורה השרופה של הכלי ומניח אותו על האש ומנגב את השחור הנדבק מידי. באטיות אני מגלגל סיגריות, סיגריות אחר סיגריות, שלש סיגריות. הטבק והנייר לגילגול סופקו על החשבון מחסן ג'אד שביקש לקנות עגל גזעי מגודל שישמש יסוד משביח בעדר פרותיו. את הכבשים תיכנן למכור ולגדל במקומן רק פרות. בפרות יש יותר כסף,

אמר, יותר כסף, הרבה כסף ופחות עבודה. זאב חזר וארנבת בפיו, חזר לפני שה רתחו. איך מצא ארנבת בגשם, ברוח, בחושך איך תפס ארנבת. גירשתי את סר כשהתחילה לכרסם באוהל. בא והניח אותה וסרולה התחילה לכרסם. נעמדה, נה גשימותיה כאילו כל גופה נושם מבקש לכרסם למרות שלא היתה רעבה, התקרב והתחלת כירסומה. גירשתי אותה החוצה וזאב הוציא את הארנבת ושמעתי את הכירסום, את הכירסומים, זאב כירסם עם סרולה וכירסומיהם עברו מעבר לפח החלוד ששימש חניץ נוסף בין האוהל והסככה. אפילו עור לא יוותר, ידעתי לפי קול הכירסומים ששמעתי ושמעתי את תנועת רגלי הפרות המבוהלות בהריחן בשר ודם נטרף. המים רתחו. באטיות הורדתי את הכלי מהאש. מאליו מובן שלא אכלתי בשר. מה בכלל צריך אדם בשביל לקיים את מעט בשרו ודמו ואלוהים מה עשה ממני ומה עושה לי שאעשה מעצמי הולך לשתות קפה שוכב ושוכב נרדם בכמעט לא שתייה ובכמעט לא מזון חולם חלומות קטועים זוכר זכרונות קטועים הווה הזיות קטועות אבל יודע שאין אלוהים מלבד אלוהים שמעט ממנו מעט מן המעט מן המעט ממנו שם גם בי ולמה שם בי ואיפה שם בי. שלש פעמים אני מחזיר את הכלי הקטן המפויח לאש ומתבונן במשקע הקפה שעולה ויורד בו ומוזג לשלושה ספלי קפה קטנים מצוירים ויפים. חסן ג'אד הביא אותם. נחש הכיש את מוסא ועברתי את הנהר והבאתיו על-ידי למאהל אביו, לאביו. פני ילד כחולים מפחד מאימה הביט בפני ומעט בלבד נרגע מחום ידי ומדברי. בשורש כף-ידו קיבל את ההפשה וחסמתי את העורק אבל עברתי את הנהר הרבה אחרי שקיבל את ההפשה. יחף עמד וקרא לי ולא שמעתי ובגדיו קרועים עמד וקרא לי ולא שמעתי ורעד וקרא לי ולא שמעתי ורק זאב שמע ובא ונבח על-ידי והתרומם על רגליו ורץ והסתובב סביבי עד שהסתובבתי וראיתי את מוסא עומד וקורא לי. שערו המתולתל סמר. זאב, ספק כלב ספק זאב, התגלה גם כספק-חתול. כשתזרתי מצאתי את הנחש מת, ומוסא לא הרג אותו, וזאב משך בו וגרר אותו משחק בצנינור גופו. סרולה, באימה, עמדה מרחק רב ככל שיכלה להרחיק לעמוד ובכל-זאת לראות. חסן ג'אד התניע בקושי את הגיפ המיושן שלו, תחילה רצה לרכב עם בנו ולא רכב משום ששיכנעתי אותו לעלות לגיפ ולהגיע מהר לבית-חולים, ומוסא שכב שקט, לבן, אישוניו מורחבים, עיניו מתהפכות כל כמה דקות, עוויתות והקאות עוברות עליו בתכיפות גוברת, בזמן המועט שחלף עד שהותנע הגיפ. שלושה ימים עשה בבית- החולים ושבוע במאהל עד שחזר לכבשותיו. בהיעדרו, לא הוליך אותן אביו. אחותו, נורה, הוליכה אותן וירדה אֶתן לנהר. שתיתי ספל ועוד ספל והדלקתי סיגריה. בלי סופר שתיתי את הקפה ובשתותי דימיתי שאני מודה לאלהים בעד צרכי המעטים, בעד זה שאין לי צרכים רבים. בלילה בלילה שירו אָתי תפילה לאל חיי כממשות עצומה בלתי-נתפסת בלתי-מוגדרת סמוכה עד כאב נגיעה ורחוקה בלי נגיעה נעה בתוכי מסביבי השירה והתפילה, נעה לא אמורה ולא נאמרת ובנועה אני נושם ואזני שומעות איך סרולה וזאב ממשיכים לכרסם עצמות. קולות הנפץ הקטנים אומרים לי שהם גומרים לכרסם את העצמות. וחיי, מה חיי, בלי עצם חיי, מה חיי.

שתיתי את ספל הקפה השלישי.

עץ־זית זקן צמח אחר הסככה מהלך ארבעים צעדים במעלה ההר, עץ זקן, עייף, מבוקע־גזע, מצומק־צמרת. עץ עלוב. תחת העץ שכבתי עם מיכל ושכבנו תחתיו יותר מפעם אחת השמיים התהפכו פעם מעלי ופעם מעליה והאדמה רכה פעם בגבי ופעם בגבה. עץ־זית זקן עלוב, פח זיתים לא יוריד בעונה. מיכל: חלקה, לבנה, פניה בוהקים, רכה, ידיה על פני, שתי כפות ידיה על פני כשגבה באדמה, כשצד גופה באדמה עיניה מול עיני ולאט־לאט דיברה מתי תצא מכאן ומה יהיה אִתך ואני מסיר את ידיה ועונה שיהיה מה שיהיה והיא משיבה את כפותיה מנקה את גבי מפירורי האדמה ואומרת שהאדמה מכסה אותי והשמש גופלת אחר ההר גופלת גופלת ובלילה בתנומה הרפה שתפסה אותי אני חש את דמעותיה ופוקח את עיני ורואה איך היא רכונה מעלי ובוכה באור הכוכבים הדק ואני רואה אותה בוכה בלי קול עד שנדמה לי שאני חולם חלום ואני אומר את בוכה והיא כן אני בוכה ואני למה והיא משמחה, מאהבה ואני למה והיא ספר לי סיפור ואני מזה את רוצה שאספר, התותחים דפקו ופסקו והתחילו לדפוק ופסקו ועץ־הזית הזקן נשאר עומד במדרון בלי פגיעה

הדלקתי מיגרית שניה. סרולה נכנסה ורבעה ואחריה נכנס זאב והקיף שלש הקפות באוהל הקטן, זנבו כמעט נוגע בי בכל הקפה אבל נזהר לא לגעת בי, וביקש לרביץ לידה. לא הניחה לו. רביץ לידה. קמה ועברה לרביץ לידי. השלכתי אותה בשתי ידי, בכוח, ברזנט־האוהל נמתח מעוצם משקלה המוטח. יבבה. זאב ניסה להשקיטה, מנחם אותה בהעברות לשון על גבה, בנהימות עמוקות, שקטות. יבבתה גברה. הניח לה ורביץ בפניה, ראשו סמוך על כפותיו הקדמיות, הביט בסרולה, עיניו חדות, בהירות. בלי מאמץ שכבתי נרדם על ערימת השקים הריקים רפודת הקש. בשנתי ומתוך שנתי קיבתי מכבה את האש. וכל הלילה בערה האש כל הלילה בערה מחממת את האוויר באוהל ואת גופי המעט. האש: ימי עוברים לאן אבוא בתוך ומתוך שינה ארוכה על האדמה. בגחלים אדומות גדולות עברה האש הקטנה. ומיכל מחכה ליום שבו אמכור את העדר ואצא מכאן. לא, היא מחכה ליום שבו אצא מכאן ולא איכפת לה אם העדר יישאר ברשותי או שאמכור אותו לאחרים. ויום אחד אמרה מיכל שיגיע יום שבו העולם יהיה שווה אותי ושאלתי אותה מתי נמדד בן־אדם ביחס לעולם ואמרתי לה שאולי אני לא יכול לשנות בו שום דבר ולא לא, אמרה, יבוא יום שבו יעזבו בני־אדם את הבתים ואת הערים ויילכו לחיות כמוך, יעזבו את המכונות ואת הבניינים והפסקתי אותה ואמרתי שהיא מדברת שטויות, שזה לא פתרון לכולם ואפילו לא פתרון בשבילי, והיא אמרה שלא ייתכן שימשיכו לחיות אחד על השני אחד בתוך השני ואמרתי לה שתביט על הפרות והיא אמרה שאין להן ברירה ואחר, כשצחקתי, אמרה שלא אגיד שלאנשים אין ברירה ואמרתי שאפילו לי אין ברירה ואחותי, עם צמות, ילקוט בית־ספר מבריק על גבה, גרביה לבנות לבנות מתוחות מתוחות, נעליה מצוחצחות, מבריקות, הלכה בגב זקוף בראש מורם

לא זו ימינה או שמאלה הלכה ברחוב על המדרכה הלכה כמו קו ישר לבית-הספר שלה שעמד במרחק רבע שעה של הליכת ילדה מן הבית שגרנו בו והלכה בין האנשים כשילקוטה מבריק על גבה עיניה הסגולות עיני-השקד המוארכות מבריקות הלכה ללמוד וגם אני הלכתי ללמוד אבל לא למדנו דבר והיא נשארה בין האנשים ואני עזבתי אותם והיא שולחת את בניה ובנותיה לבית-הספר בילקוטים מבריקים על גבם וימי עברו עוברים עוברים בתוך ומתוך שינה על האדמה בלי עצם עוברים ועוברים. בחלומות אש כבויה עבר הלילה, הלילות, תחת הטיפות הדופקות תחת מכות הרוח והגשם התמידיות. כל הלילה ירד גשם, כל הלילה נסעו עננים נסיעה טרופה מסתירים את מעט הירח המלא ואת מעט הכוכבים.

נורה: גופה הדק ישר כמקל, כגזע. תנועותיה: גב מכופף, חזה מגולה בין קרעי סחבות, עיגולי הירכיים מלפנים ומאחור בקרעי סחבות. נורה: עיניה שערה מבטה תחת שערה בהתגנבות אילמת אל פני אל גופי אל עיני. נורה: ריח ארנים על הירדן. ריח ארנים על הירדן? מה פתאום ארנים על הירדן? תמרים על הירדן, תמרים וסוף וסוף ותמרים וריח תמרים על הירדן. והארנים לא על הירדן אלא על הכרמל על הרכס הקטן של הכרמל בחורש הסבוך מבין הסירות הקוצניות, שם המחטים ושם ריח הארנים ושם על המחטים שתחת הארנים ישבתי וישבתי והרוח עבר ועבר והים שכב מלמטה ועמליה באה כל שבת באה, כל שבת רביעית קיבלנו חופש מהפנימיה ושלש שבתות בחודש נשארנו בתחומה ועמליה באה וישבה על המחטים תחת הארנים ישבה ושרה וקול דיבורה כמו שירה על התמרים שעזבה כשהיתה תינוקת ילדה עוד בגיל הגן שלה ועל אביה שסחר בבקר שהעביר בדוברות גדולות על הנהר ועל הסמטות עם האבק האדמדם על-יד הנהר ועל המים הרחבים, האדומים, המזוהמים, על הערפל האדום שעלה מאבק האדמה האדומה ועל אמה שכמעט לא יצאה מפתח ביתם ועל התמרים האדומים הלחים מזיעים מתיקות דביקה שאכלה ואכלה בכל פניה כשדביקותם מכסה את פניה ועל הים שראתה שם פעם אחת כשאביה לקח אותם לטיול ועל מגדלי האש שראתה בגדות הנהר במקומות שגזו נשרף שריפת-תמיד ביום ובלילה בלי הפסקה ועל האניות העצומות שעגנו מחוברות לצינורות גדולים שמילאו אותן נפט ועל צפירות האניות הבאות והולכות שהעירו אותה בבהלה עמומה בשני הלילות שבהם ישנו על-יד הנמל. מעיראק באה ולא יכלה לקרוא בשם למקום-הולדתה ואמרה שאפילו אביה ואמה לא הזכירו אותו כי התביישו וחשבתי שגם היא יודעת את שמו אבל מתביישת לומר את שמו אבל לא התביישה לומר שהיא גרה בחיפה על הכרמל ברחוב דרך-הים ושיש משם מראה-נוף נפלא הים האניות הגלים שנשברים לבנים בחוף החורש שהעיר לא היסלה אותו ירוק ופורץ בכל פינה והמורד שבו עמדו הבתים במדרגות שהבליעו אותם ושערה שחור חלק, פניה מזוותים, יפים תחת שערה החלק, גופה חסר ריח משום שלא טרחה להתבשם, קפיצים סמויים מניעים אותה גם כשישבה תחת הארנים על המחטים וזמן רב לא ראיתי אותה וכשראיתי אותה סיפרה שהתחתנה והתגרשה ושיש לה שני ילדים ושהיא מלמדת פסיכולוגיה משום שהיא מעדיפה להרצות ולא

לטפל באנשים ולא ישבנו על המחטים כשנפגשנו אלא בקפה קטן במרכז הכרמל והיה קר מעט כי היום עמד להחשיך והחורש מסביב לא גדל אבל לא קטן מאז שהיינו ילדים יושבים על מחטים ומה אתה עושה, שאלה, אתה חושב שהיה יכול להיות לנו טוב, שאלה, אתה יודע כמה פעמים חשבתי עליך, אמרה, ואם תרצה אני מצלצלת ומבטלת את ההרצאה להערב, ביקשה ואמרתי לה שבפעם אחרת ולא ראיתי אותה בפעם אחרת משום שלא עברתי בחיפה ומשום שלא הזמנתי אותה לבוא אלי אפילו בסתיו כשהתמרים מבשילים אדומים ומזיעים וריחם עולה מן הירדן ומעמליה לא עלה ריח אש שעולה מנורה ואני לא זוכר שעלה ממנה ריח אחר מלבד ריח התשוקה החריף שהרחתי כשישבנו בקפה אחר שלא נפגשנו שנים הרבה ושתי שעות לפני האור באה לרביץ לידי, נורה באה לרביץ על-ידי. עברה את הנהר בחשיכה הרטובה הרועשת מגשם וממכות הגשם באדמה וסמוכה אלי רובצת לידי על-ידי מעלי מתחתי מילאה אותי בריח האש החריף שלה של עורה של בשרה וכמו שהיתה רטובה מלאה גשם מים ותשוקה וכמו שבערה האש בגחלים שתחת ליריעה, לא עזב אותי ריח האש שלה. על השקים רבצנו ותחת השקים רבצנו ואש זרמה בנו. ונורה דיברה. דיברה על הגשם, דיברה על הקור, דיברה על הבוץ. לא דיברה על אביה ואמה, לא על הפכשים ולא על הפרות ולא על יום חתונתה. דיברה על הנהר, על גאות הנהר. לרגע חשבתי איך תחזור ומה יהיה אם תטבע, הזרם בנהר הלך וגבר לפי השאון המתגבר שעלה ממנו ועלה ועלה. אחר זכרתי את גשר-החבלים שהתקנתי בשבילה מגדה אל גדה. דיברה על האדמה הרטובה, דיברה על ימי המנוחה שיבואו בגלל האדמה הרטובה, הבוץ, הגשם. מתוך שינה שמעתי את דיבוריה. בליל-חשיכה אחד באה כשקיץ היה וכשמיכל שכבה ישנה וכמו חיה נאקה ופניה הפכו מסיכה שחורה ומיכל התהפכה בשנתה פקחה את עיניה וחזרה ועצמה אותן בלי לראות דבר ונאנחה בשנתה, מיכל נאנחה בשנתה ונורה קפצה החוצה ורק באמצע המדרון לנהר עצרתי אותה ושם בכתה בין ידי. שעה לפני האור הלכה ושמעתי את הליכתה רואה אותה כמו בהילת אור דקה בהירה מפשילה את היריעה עומדת לשניה להתרגל לתאורת-החוץ האפלה והרכה מרימה את ראשה להרטיב את פניה בגשם הניתך להצן אותם מעט, נעה באטיות זקופה מסלע אל סלע במדרון עד לנהר נוגעת לא נוגעת בגשר-החבלים כשהמים השחורים מלבינים סביב גופה וסביב החבלים הנמתחים במשקל גופה ומתרוממת בגדה השניה מועדת בבוץ הסמיך והטובעני ומזדקפת עולה אל הבקע הצר שבראשו עמד המאהל שלה ועולה ועולה כשרגליה אטיות כמו חששה וכמו פחדה להתקרב להגיע לאוהל אמה ומולו עמדה עמידה מאזינה מתכופפת מרימה את היריעה, שוטחת את שמלתה הקרועה על האבנים החמות שעל הגחלים הבווערות ושוכבת כשעיניה פקוחות קרועות מבריקות באפלה. לא היה בוקר. לא היה אור. חתיכת שמש לא נראתה. חשפת עננים סמיכה הנמיכה על האדמה. רעש הנהר עלה ועלה ככל שגאו בו המים עלה ועלה מטפס במרחק שבע-מאות צעדים עולה במעלה המדרון מעורר בהלה עמומה. מסך-מים מילא את הריוח בין האדמה והשמיים. הפרות בעטו בסככה, בטנן ריקה.

קש לא היה בשבילן, אפילו קש לא היה בשבילן וודאי לא חציר. מים הציפו את הסככה. אדמתה הפכה בוץ סמיך עד ברפי הפרות. העגלים והעגלות שכבו מתים, גופים אדומים קטנים בתוך הבוץ, מעוותים בתוך הבוץ תחת מידרך רגלי הפרות. האמהות געו טרופות. סמוך לצהריים, לשעה שכרגיל היא שעת צהריים, התחילה ההשתוללות: עמודים נפלו. געיית הפרות הפכה צהלה מטורפת. הרוח התחזקה לעצמה של סופה ובשנים או שלושה משבים עזים הרימה את גג הסככה והטילה אותו באדמת המורד בקול חבטה עמומה. סרולה הפכה ארנבת, שכבה מכווצת מכודרת במחילה צרה קטנה שחפרה כשראשה בולט על רגליה הקדמיות. זאב נעלם ולא נראה בשום פינה. בתוך הרוח כורסם הבוץ וכורסם בשר העגלים. בתוך הרוח התפרק הגג המוטל לחתיכות פחים עפים ומתרסקים. בתוך דקות אחדות נעלמה הסככה תחת רגלי הפרות הרומסות. המים ירדו בתוך הסככה, במקום שבו עמדה הסככה והבוץ גבה עד ירכי הפרות. סמוך לערב מצאתי את עצמי תחת הזית הזקן בתוך ערימת שקים. התבהרות חלקית בעננים הפסיקה את הגשם. עלה לא זו מן העץ. הרוח פסקה לגמרי. כתם אדום עלה אחר גבי בדיוק במקום שבו קטע זהר את השמיים אחר נפילת השמש. כל אלה היו חלומות-ביעותים

המציאות היתה שהייתי רעב. אכלתי לחם וגבינה וגבינה ולחם וידעתי שאצטרך לחדש את מלאי הלחם. הבוקר קם שחור כמו בחלום גישר הגשם בין האדמה והשמיים אבל הסככה עמדה במורד, במדרגה רחבה מנוקזת על המורד, עמודיה מבוטנים, חזקים, רצפתה בטון מזוין ברזל, כסוית קש, ולידה עמדה סככה שניה מלאה חציר עד הגג. זרקתי את החציר לאבוסים. זאב רץ סביבי. סרולה כמובן נשארה רבוצה תחת הברזנט וכך התחיל היום, הבוקר, הבוקר של היום שהערב הוא הערב שלו. חצי שנה עברה מאז התקלקל שעוני ולא טרחתי לתקן אותו משום שהשעות ידועות לי בדיוק מדהים. שבע בערב עכשיו ואני חי כחיה, כזאב, לא כסרולה. אולי כסרולה, לא, כזאב. אבל אני עייף עייף וחולם בין סיגריה לסיגריה. קמתי מזדקף באוהל הקטן. זאב הסב ראשו. סרולה ייבבה, חוששת שאקימה מרבעה. גם אנשים אחרים במקומות אחרים מחזיקים כלבים, כלבי-ציד וכלבי-שעשועים וכלבים מגודלים ליופי וכלבים להפגנת הבדידות וכלבי-שמירה וכלבי-תשמיש, ואני מחזיק כלבים לעדר. וגם אלוהים מחזיק כלבים, אנשים כלבים וכלבים אנשים מחזיק אלוהים לצרכיו ולצרכיהם ולצרכי אחרים. המשכתי לאכול, בעמידה, עומד ולועס לחם וגבינה וגבינה ולחם אוכל ומתחמם מלעיסה ללעיסה. פשטתי את בגדי ותליתי אותם על חוט-ברזל מעל לאש הקטנה ולבשתי מכנסיים וחולצה חמים לשינה. בלי מאמץ נרדמתי. השעה שבע וחצי ואני עייף

חי עמוק בתוך הדממה. חולם חלומות-ביעותים בהקיץ כמעט. ביעותים? למה לא הזיות, פחדים? ממה יש לי לפחד לעזאזל. שהעדר יברח? שעגלים ימותו? שלא יהיה אוכל לפרות? שהפרות יקבלו טירוף השתוללות? אבל הפרות משתוללות לפעמים. כשגשם יורד יום ולילה ויום סוגרים עליהן בסככה אחר ששנה אחר שנה הסתובבו חפשיות בשטח, הן מתחילות להשתולל. עגלות רצות ריצת-

טירוף עד שהן נתקלות בגדר או בקרן או באבן או בעץ כושלות מתעוותות עד מותן על האדמה. האדמה? לא האדמה, רצפת הסככה. ונורה בתמונה. מכר אותה אביה בדינרים ירדניים ותולד בנים ובנות ותעשה גבינות מחלב עזים וכבשים ופרות ותעלה מים מן הנהר למאהל ותדליק אש ותעש פיתות ותנוע פעם בשבוע תנוע מתעוותת בלילות תחת בעלה בלבד. הינבא אל הרוח, גור־זאבים, רעד לאלוהים, גור־זאבים, הטֶרֶף את גוריך הטֶרֶף את זוגתך, הינדח אל ההרים בריצת להקה אטית, גור־זאבים, הלילה חזון, חזון הלילה, הלילה חזון בחלום, בחלום הלילה חזון. הנה אני כיום הזה כערב הזה כלילה הזה, נידח, חי עמוק בתוך הדממה. חי? חי עמוק? עמוק בדממה? אחר דבר התותחים, מטסי המטוסים ורעם גפץ הפצצות והטילים ואחריהם עננות האש והעשן והאבק של הטנקים המטונפים ואחריהם הקנים והרימו־נים של חיילי הרגלים ואחריהם קבורת המתים ונאקת ילדים קטנים וילדות קטנות בתוך המתים והמתות ובכי היתומים והיתומות ונאקת הפצועים הנכים למעט הימים שנותרו להם לחיות ואחר הקבורה והבכי והנאקה והאימה והפאב הנמשך ובתוכם ימתחו כבישים וגשרים ומסילות־ברזל וקווי־מים ויפיקו נפט ויעמיסו יותר נפט ממה שמעמיסים היום במיכליות ויגדלו בקר לבשר ולחלב יותר ממה שמגדלים היום ויסחרו וירמו ויטילו מסים וישלמו מסים והגשליטים יבחרו את השליטים, העבדים את האדונים, הדפוקים את הדופקים, הנרצחים את הרוצחים, הנטבחים את הטובחים, ויסחרו וירמו ויאכלו וישתו ויקללו את החיים ואת החיות וינועו סומים מגדה אל גדה ומים אל ים ויהיו שימיתו עצמם מעוצם רעת אחיהם ואם אתם כלבים אשר כמוכם תעמדו ותצעקו עד עצם השמיים

איזה שמיים יפלו עליכם אבנים וגושי מבול

מעצם השמיים תפול אש זרה ומעצם האדמה תעלה אש זרה אוכלת אתכם ואת כל אשר לכם את הרמאים פושטי־היד שעשיתם שרים וראשי ממשלות ונפות וסופרים ומשוררים ואת המיליונרים הקטנים שמגלגלים בין מיליון למאה בשנה כסף לבן ושחור מדם ומזיעת אחיהם ואת כל יושבי סדום ועמורה שיושבים היום בתל־אביב ובחיפה ואת יושבי ירושלים פקידי האפס המוחלט עובדי האבנים הנחרבות והחורבות המטנפים את אדמת האל האדון האלוהים

כל אלה בשעת אפלה ובשעת לא חושך ולא אור יילכו למקום ללא תשובה

אני צועק עיצרו

עיצרו לפני החושך עיצרו לפני האור אחר החושך עיצרו לפני האור שלא תראו מוות יביא לעיניכם העיורות

הנה אני מפיל לכם גורל מופל מדם ואש על ארץ מנהר אל נהר ומים אל ים

קו אור באורך הנהר יעלה מאונך עד עצם השמיים

וכחוט דקיק עד גובה בלתי־נתפס תעמוד מלכות אבותי

אל אלוהים אל אלוהים אדוני בעצם השמיים

הרוחות ומעט האדמה בין הנהר והים כעת חיה

כעת חיה עצם השמיים נופלים
 ושוב אני אומר שלום ושוב ושוב אומר שלום ותהיינה פעמים רבות ששוב ושוב
 אומר שלום ויאמר לי ואומר שוב
 אתה האדון מלך המשיח בפצעים בידנו ברגלנו בראשנו שוב שוב עכשיו תפתח
 האדמה פה גדול ותבלע חצי עולם על יושביו וחסד תעשה אתם ואמת וילדים קטנים
 שלח לכוכבים אחרים אשר בהם האנושות אלוהית וקול פראים מתורבתים ממופנים
 רחוק מהם
 וסליחה וחסד ורחמים על ארץ לנותרים

שוב נסה אותם
 אמור להם אור אמור להם אור
 בהאר היום ילבין שערם
 לבם ידפוק בחרדה עוקפת
 וזרועות וידיים לא ישובו בשילוב רועד
 מפחד האור יטפס על איש (לא על אשה)
 איש ינשק לאיש באחוריו (לא לאשה) למעלת כבוד מועט על אחיו למעלת כבוד
 כלבים מתים ואתנן זונות ומחיר קדשים
 זאת הקדושה אשר נותרה להם לנותרים
 אבל שוב נסה אותם נסה אותם שוב

וימים שיבואו יבואו תנועת סיבוב בהיפוך זמן וכיוון ותמידות ניגרת רועדת.
 אל אלוהים מלך המשיח באיזה שמן יימשח ומתי יימשח
 והזמן אשר הופך מקום מתרומם
 על ראש ראשי מעט האדמה
 ואחר-כך מה אנחנו גופות או נשמות או תודעת בשר ודם בעצם השמיים בתנועה
 חסרת תנועה בקול דממה בגסות נפילת פתאום אני אומר לא אלה הדברים
 אשר היה לא יהיה
 ואדמתנו ואדמתה אדמתי עכשיו בתהליך חזיון מלחמות תלוי, מלחמות פתע כאילו
 במזימות מעבר שולחנות בראשי דומן מחורבנים ואל-אלוהים שאני מה אומר ומה
 ייאמר לראשי-דומן מחורבנים ואל מעט האלוהים שיש בי מה אבקש באפלה המצחינה
 שבה מתחפכים אנשים ונשים תחת ממשלת חתיכות חרא
 איזה מראה אור או אור או ברק אור אבקש בשבילם בסיבובם האפסי סביב עצמם
 בהתרחקותם התמידית מעצמם בתנועה חסרת כיוון למקום שאיננו במקום ובזמן

שלושים ימים ולילות שאינני ישן ועוד עשרה ימים ולילות לא אישן
 כל הלילות מראות וקולות וכל הימים עיורון מרחף ושוב נסה אותם
 מהם עשרה ימים ולילות מהם שלושים ימים ולילות

לא אבקש עוד את לחם היותי אֶתך והיותך אֶתי
בתום ארבעים יום שוב לא אשוב אליהם

בני ישן עכשיו בעיר-האבן ואתה האדון מלך-המשיח ואתה אל-האלוהים ראה אותו
ישן עכשיו בעיר-האבן. עם אור ראשון יתעורר ויקום ויקרא לי ולא אשמע. ראה
אותו בשנותיו ראה אותו ראה שיהיה גדול ממני ומכל בן-מוות בזמן חיים אלה
ראה שחייו באור לא מאכל ולא בעיורון מטמטם. ראה את הבשר ששמת בו דרך
הבשר ששמת בי ובאמו ראה שיהיה בשר שמיים

דרך כל אדם דרך עפר בשקט מהמם
כבמולנו כאב דרך ארץ וגופה בבשמים ובחלומות נשים
גופת המת על ארץ גופת החי על ארץ
ואתה אלוהים האל אתה האדון מלך-המשיח בתמידות זרימת אור דרך מקומות
אינסוף אנחנו מה ומה נהיה כל-כך רחוק וכל-כך קרוב בעצם השמיים בעצמנו
שוב לא אשוב אליהם בשביל מה לי לשוב אליהם
אבל אתה שוב נסה אותם ונסה אותם שוב מקום וזמן אדמה אדמת עפר ברדת גוף
לא מקום זה ולא זמן זה ולא פנים אלה שוב אני בא ויורד ויורד ובא

רחש הרוח בא באזני כיללה דקה, דקה דקה. קול המים לא נשמע ורעש הירדן כמו
מוחרש מעט. לאט-לאט אני פוקח את עיני, פוקח את עיני. סרולה וזאב ישנים
אסופים בעצמם ושקטים מעלים רחש נשימות חם. עדר הפרות נע שקט, רוחש
שקט. לא, אין לי מה לשאול בשביל מה ירדתי ובאתי לכאן ואין לי מה לשאול
בשביל מה אני נמצא כאן. לא הבאתי היום לחם אבל אביא מחר, אלך ואביא מחר,
אסע ואביא מחר. מה חיי. בערב כזה בדיוק שמעתי את היללה הדקה והיללה הדקה
חזרה ונשמעת וחזרה ונשמעה. יצאתי החוצה. סרולה רבצה בפינה על השקים הריקים
כשאזניה מזדקפות באטיות. ליד הפתח כמעט דרכתני על גוש חלקלק. רכנתי אליו,
לא יודע מה להחליט. אדם לא נראה בסביבה ולא נשמע קול אדם ולא קול אחר.
חזרתי ונכנסתי עם הגוש החלקלק. באור המעורפל נראה כמו גור כלבים קטן. כשגדל
הפך ספק גור-כלב ספק גור-זאב. הנחתיו בתוך שק ליד האש וסרולה באה ורבצה
לידו ורעידותיו פסקו. זאב קראתי לו ברגע הראשון ומן הרגע הראשון. יצאתי שוב
וחלבתי מעט חלב בשבילו. שתה והביט בעיניו העיורות או הפקוחות, שתה והביט
בתודה. שבוע קודם מילאו את הלילות יללות זאבים מקיפות. חסן ירד אל הנהר
ירד במיוחד כדי לספר לי שפבשותיו נטרפות וכדי לבקש שאניח פתיונות. הנחתני
פתיונות. הכבשים נטרפו ונטרפו והלכו ונטרפו, הטלאים, הטלאים הרכים שצמרם
רך ולבן לבן מול הצהוב המטונף של צמר הכבשים-האמהות. חסן ג'אד ירד בוקר-
בוקר לגהר ובוקר-בוקר חיפה עד שהגעתי לשם ובוקר-בוקר אמר כך-וכך כבשים
הלכו. יומיים אחר שהנחתני פתיונות, שנותרו בלי נגיעה ואפילו בלי סימוני עקבות

בסביבתם, ביקש שאבו לרביץ אתו במארב. רבצתי אתו במארב וסמוך לאור הבוקר פגענו, אני חושב שפגענו, בנקבה-האם. לא מצאנו את גופתה אבל מצאנו עקבי דם, דמה. בלילה, לילה שני אחרי המארב, עברה גורה את הנהר והניחה את זאב מילל לילה דקה בפתח אוהל הפרזנט הדבוק לסככה. בגלל שהביאה את זאב חשבתתי שפגענו בנקבה, באם, בגלל שגורה ונעזב. אחיה מוסא מצא אותי וביקש שתביא לי אותו. את זה סיפרה לי אחר-כך, הרבה הרבה אחר שהניחה אותו סמוך ליריעת הפניסה. חרישית מלילה באה וחמקה ולא יכולתי לשמוע אותה

סרולה בינקותה קיבלה מזון בכלי-ברזל מלבני. פעמיים ביום קיבלה את מזונה. ילד פתח את הדלת, כוס חלב בידו האחת, פרוסת לחם בידו השנייה, פתח את הדלת וירד לחצר, שפך בפלי והתישב מביט בסרולה מלקקת ואוכלת. ילד פתח את הדלת בצהריים, סיר עם עצמות בידו האחת, סיר עם פסולת בשר נא בידו השנייה, ירד לחצר ושפך בפלי והביט בסרולה אוכלת ומגרמת. ילד תפס את סרולה בזנבה, תפס באזניה, התגלגל אֶתה בחצר. סרולה נהמה. גהימותיה מילאו את החצר, תחת לעצים, בין גזעי העצים. סרולה בריצה אֶטית אחר הילד לרחוב לים לשדה להר. הילד בדמעות בעיניו: הכלבה ברחה. הילד בדמעות בעיניו: חפש לי את הכלבה שלי. הילד בהמתנה: מתי היא תחזור מתי תחזור כבר היא חזרה. תמיד חזרה. הכלבה.

באמת אינני יודע לאן אנחנו מגיעים, אנחנו, את ואני. באמת אינני יודע מדוע את אֶתי ולמה את אֶתי. סוף-סוף בא היום, הרגע המדויק. אנחנו עטופי חום נורא, עטופי גשם, מוכי רוח, חיים על האדמה. לא, אנחנו נפרדים: אני מביט בך, את מביטה בי, אין לי מה לומר, אין לך מה לומר. הילד אומר דברים רבים. מה. מה אומרת. מה אומרת שתיקתו. אני שומע בכי במדרון

השקט המדהים אינו מתקבל על הדעת. פרץ שעטת רגלי הפרות אחר השקט המדהים אינו נשמע לי סביר. הגעיות הפתאומיות אינן נשמעות לי סבירות. חצי ער חצי ישן אני מתרומם. זאב עומד בזנב מקופל. סרולה נוהמת נהמת גירגור מוזרה, חשודה, נהימת אוזרה. זאב עומד בזנב שמוט. השקט המדהים נחנק בנחרת עגלים, בגעיית טירוף של האמהות הפרות. אני פורץ החוצה

יותר מחצי ירח בשמיים נקיים מעננים שופך אור יום מתחיל על המורד, על צלליות על המורד, על אבנים נעות על המורד, על צללים נעים על אבנים על המורד, על שיחים נעים בחמיקת גופים על המורד. רגלי ניגפות בסרולה. סרולה רצה אֶתי רצה נוהמת נהימת אוזרה ברורה. הפרות בגעייה טרופה, מתרוממת, מתאחדת. זאב, אני קורא. זאב זאב אני קורא. בקריאתי, בקול קריאתי, בהתרסקות הדי קריאתי, משתתקת הגעייה לשניה. בתוך השניה אני שומע את היללה הדקה. בתוך השניה אני רואה מבחין ורואה חמיקת צלליות אל הוואדי העמוק. אני שומע צחוק, צחוק אדם כמעט, מן הוואדי העמוק. בתוך השניה אני מבין: צחוק זאבים. היללה הדקה נבלעת בגעיית הפרות, בשעטת רגלי הפרות המבוהלות. הצחוק, צחוק האדם דמוי בכי הילד, התינוק, נבלע בהמולת הפרות

הירח מאיר את סככת האמהות והעגלים. עגל אחד חסר. מבט אחד ואפילו פחות ממבט אחד מראה לי בוודאות גמורה שעגל אחד חסר. עקבי דם מוליכים אל הוואדי. עקבי הדם ככתמים שחורים עמוקים באדמה הבוצית. סרולה סמוכה לרגלי, רגליה כל הזמן ברגלי, נוהמת נהימת אוהרה. זאב חסר

זאב זאב, אני קורא ושוב זאב זאב. אני מביט בסרולה. בטנה שקועה מעט לעבר האדמה. הירח ודאי מנפח את בטנה, מפיל צללים שמנפחים את בטנה. סרולה שטוחה רבוצה עושה עצמה מעולפת על האדמה. הירח מנפח את בטנה? הירח? אני מושיט את ידי, מתכופף, ידי על בטנה, מרגישה את הגורים. אני מזדקף. רגלי מרימה את ראשה, מפנה אותה לכיוון הסככה, האוהל שדבוק לסככה. זאב אני אומר ורגלי דוחפת את גופה. בלי רצון היא מתרוממת. בלי רצון היא נעמדת, בלי רצון היא מתחילה לנוע אטית בנהימה אל עבר הסככה. גורים בבטנה. אינני צריך לשער שום השערה. הגורים בבטנה. מלבד זאת כמובן לא היה לה מגע. איך לא ראיתי אותם? אבל עובדה: לא ראיתי אותם. תוך שבוע תלד. ידי הרגישה את הגורים בבטנה

נביחה חדה מן הסככה. צרור של נביחות חדות מן הסככה. זאב עובר את מתני. הייתי צריך לקחת אתי לפחות את האקדה. וקודם היה בחוץ, קודם הביא ארנבת, היה בחוץ והיה מוכרח להיתקל בלהקה, לא יכול להיות שלא נתקל בלהקה. סרולה לרגלי ראשה נע מצד אל צד במהירות, בחיפזון, ראשה זקוף שולח צרורות נביחות חדות, מצוות, אל ראש ההר, ממתינה, יושבת על רגליה האחוריות, אזניה זקופות, עוברת לשילוח נהמות בקשה עמומות, מבקשות, מתחננות. זאב יורד במרוצה בלי להיעצר אפילו לשבריר שניה, צל חרישי ענק במרוצת תנופה

עיני בעיניו. לשונו עוברת פעם אחת על גבה, על גבה של סרולה כמובן. סרולה מניחה לה לעבור. שום נהימת התנגדות ושום נהמת התחננות אינה משמיעה, עיני בעיניו. גבו נדרך, נדרך ויושב כסרולה על רגליו האחוריות, גופו סמוך לגופה, סמוך ונוגע בגופה

גור היה וגור קיבל את מזונו מידי. וידי פגעה באמו שזנחה ועזבה אותו ועכשיו היא ממתינה לשובו בוואדי העמוק. את שתייתו ומזונו קיבל מידי, קיבל מידי משום שפגעתי באמו. גדל ושמר את הפרות. איזה ענין היה לו לשמור את הפרות. ואיזה ענין יהיה לו לרוץ עם הלהקה. לחיות עם אחיו? לחיות בלי עול, ברוח, ברוח, ממקום למקום, בכל הארץ, מנהר אל נהר, מים אל ים, בלהקה, בלהקה עוברת, חזקה, טורפת. עומד להיות אב לכלבים זאבים או לזאבים כלבים. לא יקח אותם ללהקה, לא יוכל לקחת אותם ללהקה, לא ירצו לנוע בלהקה. יושב נוכח עיני, מביט בעיני, גופו בגוף סרולה, סמוך ונוגע, ממתין לדעת מה יקרה

הפרות גועות. געיית הטירוף נמשכת. אני שולח אליהן נהימת הרגעה ועוד צרור של נהימות הרגעה בהפסקות מתארכות. גופו של זאב רועד. בתשובה לנהימותי מחזיר אלי האוויר הקר יללות דקות. בלי כל פתאומיות חוזרות אלי היללות הדקות. הלקה, אני מבין יודע ומבין, להקת הזאבים חוזרת וקוראת לזאב

היללה עוברת בין הרעמים, מכות הגשם המתחיל
ברקים רחוקים עוברים בקצה האופק הרחוק, הותכים את השמיים, מתפרקים מאירים
את הוואדי ואת המורד באור מעביר חלחלה
היללה, אני מבין יודע ומבין, קוראת לזאב
זאב, אני אומר, זאב

גופו בגוף סרולה, סמוך ונוגע, ממתין לדעת מה יקרה, דרוך וממתין ישוב מתוח
על שתי רגליו האחוריות, אזניו זקופות, שערותיו סומרות. סרולה מסרה לו מה?
מסרה לו את גופה. ולא היתה לה ברירה ולו לא היתה ברירה. שום ברירה לא
היתה להם בענין הזה. כשהיה גור עיור רועד חיממה את דמו, לימדה אותו לאכול,
דיברה אתו בנביחות. גוריו עכשיו בבטנה ואביו ואמו ואחיו ואחיותיו בוואדי
הסמוך מתים מרעב, לא, כבר לא מתים מרעב אחר שחטפו ואכלו את העגל האחד,
אולי מתים מגעגועים לבן האובד. ואולי זמן רב תיכננה הלהקה לחזור ולבוא לראות
מה קרה לו ואחר דיונים ממושכים החליטו לבוא ולקחת אותו אתם לחיי-להקה.
הגשם מתחזק, שוטף

לך זאב, אני אומר, אתה יכול ללכת. ידי מצביעה לכיוון הוואדי
גופו מתרומם מעט וחוזר למצבו הקודם, לישיבה מתוחה מוכנה לקפיצה. לך זאב,
אני אומר ומסמן שנית בידי את המורד לוואדי ומנחיתה על ראשו בלטיפה, לך
וחוזר זאב

גופו מתחפך ברגלי, ראשו בראש סרולה. הוא מבקש ממנה שתבוא אתו. סרולה
חומקת לאפלה לכיוון הסככה, לעבר בו מוטל הצל השחור הכבד של הסככה. נהימת
חרון אפלה יוצאת מגרונו, נהימת חרון וגעגוע והזמנה לביאתה. אני מתחיל לרעוד
מקור ויושב על האדמה מלטף את גבו

גפי בגב זאב. עכשיו גם הוא יודע את הספק והוא נקרע בספק: כלב או זאב. גופי
רועד מקור. להקת זאבים מיללת בוואדי במרחק מאתיים צעדים מיללת וקוראת לו
למהר ולבוא להצטרף לריצתה. לא, אינני שומע את היללות, כבר אינני שומע את
היללות. חטפו עגל. היה יותר מחצי ירח וראיתי את הדם ואני ספוג מים ושינה
ועוד מעט ארדם בתוך לחות האדמה. אין לי ספק שזאב יילך ללהקה, שיצטרף
ללהקה. קשה לו להחליט אבל הוא החליט. יקום בזנב שמוט וינע בזנב שמוט ינע
לוואדי שהוא מיטיב להכיר ושם, בוואדי, בסבך, יתרומם זנבו ולא יעבור זמן רב
עד שינהיג את הלהקה ולו רק בגלל העובדה הפשוטה שחי והכיר חיים שונים
מהחיים שלה. לאט-לאט מתבהרים השמיים, הרוח נחלשת והולכת ונחלשת ועוד
מעט ייגמר הגשם וכשהשמש תצא יהיה יום יפה. לך זאב, אני חוזר ואומר, מחליק
על גבו בדחיפות מתחזקות, לך לך, רד לוואדי, לך ללהקה. גבו רועד ורועד. הוא
מביט בי ואני רואה איך הוא נקרע בספקותיו אחר שהחליט יותר מפעם אחת ואני
מבין שלא יוזז עד שאקום ואלך ראשון. אני מתרומם ומתחיל לרדת לוואדי

בבטחון מלא אני יורד לוואדי. ראשו של זאב נע במרחק מחצית גופו לפני מוגבה
מעט מן האדמה. עקבי הדם נראים ברורים על האדמה הבוצית. ולולא באה הלהקה

היה העגל מומת בשחיטה בעוד חצי שנה. בתחתית הוואדי אני נתקל בעצמותיו, מרוסקות, נקיות מן הבשר. אפילו שאריות עורו לא נותרו. זאב עומד נכון לזינוק. באור השמש שעתידה לעלות אינני יכול עדיין לראות את הלהקה אבל אני חש בה שומע את קול נשימתה, אצורה וכבושה, ממתינה. ואני בטוח שלו עלתה השמש והאירה מעט יותר הייתי רואה את הזאבה האם, את הזאב האב ואת אחיו ואחיותיו של זאב. ואני מדמה לראות אותם בחצי מעגל נוכח פני יושבים נכונים לזינוק, נשימותיהם הכבושות מניעות מעט את השיחים, את מעט עלי השיחים. האור עולה לאט-לאט אבל עולה בבטחון מוחלט. אין ספק: יום יפה יהיה היום, יפה יפה, בלי גשם בלי עננים בלי רוח. זאב מביט בי כמו אדם, מבטו מבט אדם. לאט אני מסתובב ומתחיל לעלות. רעש הנהר, הירדן, עובר ממלא בהד עמום סמוי את האוויר הקר